

RECENZJE, OMÓWIENIA, NOTY

Vavřinec Benedikt Nudožerský, *Grammatica Bohemica, ad leges naturalis methodi conformatae, et notis numerisque illustratae ac distinctae, libri duo*, editorka Nancy Smithová, nakladatelství Talia, Ostrava 1999.

Velmi opožděně se na tomto místě vracíme k edici *Grammaticae Bohemicae, ad leges naturalis methodi conformatae, et notis numerisque illustratae ac distinctae, libri duo* Vavřince Benedikta Nudožerského, která vyšla na konci roku 1999 v ostravském nakladatelství Talia. Jde o latinskou gramatiku češtiny, která byla vytištěna v roce 1603 v Praze. Ačkoli je tradice starších českých gramatik bohatá, zatím byla edičně značně zanedbávána – dosud byly vydány (zejména v zahraničí) tři gramatiky: fototypicky *Grammatika česká* Beneše Optáta, Petra Gzella a Václava Philomatesa (1974 ve Frankfurtu nad Mohanem), *Grammatika česká* Jana Blahoslava, a to hned dvakrát (v roce 1857 ve Vídni a v roce 1991 v Brně), Rosova *Čechořečnost*, jednou fototypicky (1983 v Mnichově), jednou jako překlad do angličtiny (1991 v Praze). Vzhledem k slavné minulosti starší české gramatické produkce a velkému počtu titulů je to stav tristní. V případě Nudožerského gramatiky české badatele znova zastoupilo zahraničí, jmenovitě americká bohemistka Nancy Smithová.

Nudožerského mluvnice je svědectvím hluboké a slavné tradice bádání o českém jazyce, jejíž hlavní rozvoj nastal ve století šestnáctém, nicméně svými kořeny sahá do 14. století, do období vzniku pražské univerzity. Roku 1533 vychází v Náměšti nad Oslavou první česká gramatika (první gramatiky moderních evropských jazyků – italské a španělské – vznikají krátce předtím na přelomu 15. a 16. století), jejíž autoři (Petr Gzell a další – viz výše) zvolili z našeho hlediska poněkud zvláštní přístup – jednak v gramatice navrhuji pravopisnou reformu tištěné češtiny, jednak podávají jakýsi návod, jak překládat biblický text do češtiny. Na náměšťskou mluvnici navazuje rukopisná gramatika Jana Blahoslava (1571), která se dělí na dvě části: první je Blahoslavův komentář náměšťské mluvnice, druhá obsahuje pojednání o stylistických figurách, frazeologii, překladu, nářečním rozrůznění apod. První gramatikou uvádějící přehledy skloňování a časování je *Grammatica Bohemica* Matouše Benešovského (1577). Tato často podceňovaná jazyková příručka přináší řadu nových zjištění, a tak znamená posun v teoretické reflexi češtiny (např. o vidu, o sedmi pádech češtiny apod.). Všechny uvedené gramatiky však nespĺňují zcela naše představy o „plnohodnotné

mluvnici”, byly proto také často neprávem starší českou lingvistikou odmítány – prvním dvěma skoro úplně chyběly přehledy skloňování a časování, poslední zase kromě těchto přehledů neobsahovala téměř žádné teoretické pasáže. Proto je také Benediktova gramatika, vycházející dvacet šest let po Benešovském, považována za první kompletní gramatiku češtiny. Zároveň představuje poslední gramatiku tzv. zlatého období českého jazyka, pozdější gramatiky počínaje Drachovského *Grammatica boëmica in V libros divisa* (1660) již náležejí epoše barokní.

Nudožerského gramatika není jen první soustavnější gramatika češtiny, ale je také první gramatikou češtiny napsanou Slovákem (narodil se roku 1555 ve slovenské vesnici Nedožery – jako Nudožerský se označoval on sám). Ačkoliv rodem Slovák, strávil většinu aktivního života v Čechách a na Moravě (umřel 1615 v Praze). Patří tedy k těm mnoha Slovákům, kteří spojují kulturní prostředí české a slovenské. Nudožerský položil tradici slovenských gramatik o češtině, která se mohutně rozvinula mezi slovenskými protestanty v 2. polovině 17. a v 18. století – vzpomeňme zejména vynikající *Grammatika Slavico-Bohemica* (1746) Pavla Doležala. Na rozdíl od těchto gramatiků Nudožerský, zcela vkořeněný do českého prostředí, koncipoval svou gramatiku především s ohledem na české publikum, i když v titulu ji dedikuje vedle české a moravské mládeže také mládeži slovenské.

Nudožerského gramatika se skládá ze dvou částí: první, značně obsáhlé *Ety-mologie*, tohoto výrazu se dříve používalo pro označení tvarosloví, a druhé, rozsahem chudší *Syntaxe*, která se v podstatě redukuje v rámci tradice na některé otázky spjaté s vazbou (rekcí) sloves, podstatných a přídavných jmen, shodou (kongruencí), funkcí některých spojek a obsahuje také krátkou charakteristiku zásad kladení interpunkčních znamének. Toto členění zčásti odpovídá vzoru antické Donátovy gramatiky, základní gramatiky latiny v období středověku, ačkoli scházejí samostatné části ortografie a prozodie. Nudožerský to však ospravedlňuje tím, že se těmto oblastem věnuje v dílčích otázkách na různých místech gramatiky.

Ačkoli je Nudožerského gramatika zřetelně ovlivněna latinskou gramatickou teorií (zejména Philippa Melanchtona a Petra Rama), daří se jejímu autorovi v řadě případů od jejího svazujícího vlivu odpoutat, a zachytit tak strukturní jevy vlastní češtině. Tak např. člení jmennou deklinaci do sedmi pádů (v náměšťské mluvnici se ještě rozlišovalo podle latiny pádů šest – sedmipádový systém češtiny se prvně objevuje u Benešovského); poprvé Nudožerský reflektuje princip životnosti v deklinaci maskulin (pod vlivem Ramovy gramatiky však rozděluje deklinaci jmen na stejno- a nestejnoslabičnou); odděluje deklinaci substantiv a adjektiv, kterou liší na tvrdou a měkkou; přibližuje se velmi blízko klasifikaci vidu českého slovesa. Nudožerského gramatika se také jako první podrobněji zabývá některými aspekty větné stavby a slovtvorby (např. odvozování deminutiv a adjektiv). Gramatika rovněž obsahuje příležitostně poznámky o rozdílech mezi češtinou v Čechách a na Moravě a mezi češtinou a slovenštinou. Tak se například dovídá-

me, že v Čechách se říká *tato zvířata*, na Moravě *tato i tyto zvířata*, na Slovensku jen *tyto zvířata*; pozorování regionálních a nářečních diferencí jsou spíše příležitostná, obecně je vliv slovenštiny na Nudožerského kodifikaci češtiny nepatrný.

Celkově je charakter Nudožerského gramatiky, přes některé díleč poznámky o mluveném jazyce, konzervativní, neboť je stylově zúžený. Za zdroj jazykové správnosti uvádí v duchu antické tradice úzus, čímž rozumí „řeč těch, kteří správně hovoří a píšou“. Konzervativnost Benediktovy gramatiky vyplývá z toho, že kodifikaci abstrahovala z jazyka náročné literární tvorby druhé poloviny 16. století – vzhledem na její vznik měl jistý vliv Daniel Adam z Veveslavína, jeden z čelních představitelů vysoké kultury jazyka humanistické epochy. Vzorem jazykové správnosti tohoto období byl jazyk *Bible kralické*, v tomto období již mírně archaický. Jazykový vliv *Bible kralické* na Nudožerského také lze sledovat přímo v textu gramatiky, kde je za dokladový materiál využito především jejích citací.

Pokud jde o ediční stránku vydané publikace, snažila se její editorka vydat text především tak, aby uspokojil kritéria vědecká, tj. aby byla co nejvíce uchována autentická hodnota gramatiky. Proto latinské výkladové pasáže transkribuje podle edičních zásad vydávání latinských děl J. A. Komenského, zatímco česká paradigmatata a český dokladový materiál jsou transliterovány. Český transliterovaný text však není vydáván naprosto bez úprav. V poznámkovém aparátě je uvedena originální verze, kterou editorka upravila buď proto, že ji hodnotila jako typografickou chybu, anebo v případě biblických citací proto, aby ji uvedla do souladu se zněním jednodílného vydání *Kralické bible* (1596). Bez poznámek jsou podle novočeského úzu upravovány interpunkce a psaní velkých písmen. V kladení interpunkce se však editorka dopustila řady nedůsledností, protože uchovala některé případy originálního znění, které jsou v rozporu s novočeskými zásadami, např. psaní čárky před spojkou *a* (1 1a, Dan 4: 30; 40a, Isa 37: 35) a před spojkou *i* (42b) v poměru slučovacím nebo absence čárky před relativním zájmenem (24a, Exod. 28: 4). Edice je také doplněna rejstříkem a anglickým poznámkovým aparátěm.

V úvodní anglické studii, jejíž autorkou je rovněž Nancy Smithová, se zaměřuje pozornost na pravopisnou, hláskovou a morfologickou stránku Benediktova mluvnického výkladu. Přístup Nancy Smithové je přitom staticko-dynamický: vybírá jevy, u nichž došlo během historického vývoje k pohybu a zjišťuje, zdali a do jaké míry se kryje jazykový stav mluvnice s našimi představami o stavu jazyka přelomu 16. a 17. století. Za jistou slabinu úvodu, která je příznačná zejména pro výklady morfologické, považují přehnanou důkladnost ve výkladu vývoje analyzovaných jevů. Jak napovídá volba angličtiny za jazyk předmluvy, je tato tendence k co největší explicitnosti patrně motivována určením edice zahraničnímu čtenáři, který nemusí být zevrubně seznámen s vývojem českého jazyka – přesto však méně by znamenalo více. Ušetřený prostor by potom bylo možno věnovat i jiným aspektům vydávané gramatiky, jimž se autorka v předmluvě

věnuje jen okrajově a nesoustavně, pokud vůbec: např. místu editované gramatiky v rámci celkového vývoje českých gramatik, otázkám vlivu předchozích českých a latinských gramatik na Nudožerského jazykové názory, vliv Nudožerského na pozdější gramatickou produkci o češtině, místo Nudožerského mezi slovenskými autory gramatik o češtině, funkce, resp. určení, gramatiky apod. Přitom by bylo možno využít již existující, poměrně bohaté literatury o této problematice, např. knižních publikací Radoslava Večerky, syntetických i monografických studií Josefa Vintra nebo příspěvků přednesených na konferenci *Starší české, slovenské a slovenské mluvnice*, které byly vydány v roce 1985 péčí Jaroslava Poráka ve sborníku *Práce z dějin slavistiky X*.

Vydání *Grammaticae Bohemicae... libri duo* představuje významný nakladatelský počín, který je dalším pokračováním úsilí o poznání významné tradice gramatik o češtině. Škoda jen, že její exkluzivní, vědecký charakter snižují nepřesnosti, jako např. ve výše zmíněném kladení interpunkce. Editorický počín Nancy Smithové lze také chápat jako podnět k probuzení většího zájmu o tuto oblast české minulosti, k čemuž se sama editorka v předmluvě hlásí, a také jako výzvu k dalšímu vydávání starších českých gramatik, ve kterém zatím až na ojedinělé výjimky (např. připravované vydání Šteyerova *žáčka* nebo chystaný český překlad Rosovy *Čechořečnosti*) česká bohemistika žalostně selhává.

Pavel Kosek

Libor Pavera, *Od středověku k romantismu. Úvahy o starší literatuře*, Editio Universitatis Silesianae Opaviensis, „Litteraria“, tomus I, Opava 2000, 225 s.

Libor Pavera w pracy *Od středověku k romantismu. Úvahy o starší literatuře* przedstawia własne badania literatury staroczeskiej. W części wstępnej zatytułowanej *Możliwości i ograniczenia interpretacji*, która rozpoczyna rozdział pierwszy, Autor wskazuje na istnienie dwóch typów odczytu dzieła literackiego: czytelniczego (spontanicznego i subiektywnego) oraz naukowego (hermeneutycznego, genetycznego). Uważa on, że istnieje jeszcze trzeci, pełniejszy i dokładniejszy odczyt – manuskryptologów, którzy pojmują literaturę jako proces (pisanie), dlatego badają nie tylko teksty finalne, ale także inne ich wersje powstałe w tzw. okresie przedtekstowym. Takie podejście wydaje się słuszne, ponieważ dzisiejszy odbiór tekstów staroczeskich jest złożony choćby ze względu na pojawienie się innego kontekstu dzieła (por. humor w literaturze, który w poszczególnych epokach był inaczej wyrażany).

Na uwagę zasługuje również przyjęcie przez Autora metody badawczej. Stawczo odcina się od hermeneutyki, której zadaniem – według niego – jest opisanie tego, „co autor chciał powiedzieć”. Natomiast Pavera pragnie się zająć tym, co pisarz rzeczywiście powiedział, dlatego analizowane teksty rozpatruje pod kątem chronologicznym i tematycznym. Godnym zainteresowania jest fakt, że „milczenie” tekstu uważa czeski badacz także za pewnego rodzaju wypowiedź.

Swoją analizę literatury staroczeskiej rozpoczął Autor od *Kroniki* Kosmasa, a szczególnie od opisu motywu dwóch złotych oliwek, które autor kroniki średniowiecznej przejął z prorocstwa Libuszy i zinterpretował jako wyobrażenie postaci św. Wojciecha i św. Wacława. Dotychczas symbolu tego używano na oznaczenie świętych Braci Soluńskich (por. interpretację Oldřicha Králíka). Według Pavery w ten sposób Kosmas chciał stworzyć mit św. Wojciecha, który był jego ulubionym świętym, a także chciał uczynić z niego stały element czeskiej tradycji narodowej (wspomniane postaci św. św. Wojciecha i Wacława pojawiają się także w *Homiliarzu Opatowickim*).

W kolejnym rozdziale, zatytułowanym *Śmiech w czeskiej literaturze średniowiecznej*, Autor zastanawia się, czy i w jakim wymiarze można mówić o zarodkach tzw. kultury śmiechu w literaturze czeskiej. Punktem wyjściem dla analizy jest dramat pasyjny *Mastičkář*, będący przykładem utworu z nurtu „świat na opak”. Rozważania Pavery są inspirowane pracami badaczy rosyjskich (Bachtina, Lichaczowa, Panczenka, Gurewicza), toteż szuka on źródeł kultury śmiechu w sztuce ludowej. Dochodzi do wniosku, że takie ujęcie nie jest słuszne, ponieważ świat „na dole” nigdy nie mógłby powstać bez świata „na górze”, jest reakcją na kulturę oficjalną, wyrażaną właśnie na opak. Jako przykład takiego ujęcia Pavera przywołuje zdanie wybitnego krytyka F. X. Šaldy, który pisząc o Szwejku zauważył, że „z jednej strony jest to literatura śmieszna, ale z drugiej »do śmierci smutna« i poważna”.

Kolejnym tekstem, któremu Autor poświęca uwagę, jest rękopis Mikołaja z Koźla (przechowywany w Bibliotece Uniwersytetu Wrocławskiego), w którym znajdują się także utwory czeskie. Poza problemami transliteracji i transkrypcji sześciu staroczeskich kompozycji i czterech modlitw, Autor bada problem przenikania się świata świeckiego i duchowego w literaturze średniowiecznej. W tej części swojej monografii inspirowane jest pracami Juliusza Feifalika, Zdenka Nejedlego, a także Milana Kopeckiego, Jaroslava Kolara i Emila Pražáka. Dochodzi do wniosku, że Mikołaj z Koźla w swoim rękopisie umieścił nie tylko teksty starsze, ale także te z czasów mu współczesnych: husyckie, jak i reakcyjne, katolickie.

W rozdziale zatytułowanym *Kultura literacka na Śląsku*, Pavera pisze o regionie, który przez dłuższy czas nie mógł doczekać się opracowania twórczości literackiej, której autorami byli pisarze-Ślązacy. Dokonując selekcji materiału, stwierdza, że jedynie krótkie artykuły Jana Vilikovskiego o literaturze średniowiecznej, Josefa Vašicy o barokowej i Antonína Grunda o odrodzeniowej powinny być dokładniej przestudiowane i ujęte w szerszą syntezę. Pozostałe należy zre-

widować. Akcentuje też znaczenie współczesnego wydania barokowych kancjonałów Jana Josefa Božana (*Slaviček rájský*, 1997), przygotowanych do druku przez J. Malurę i P. Koska, którzy przetranskrybowali zjawiska językowe doby baroku, zaznaczając dokładnie wszelkie odchylenia od oryginału.

Recepcja antyku i jej odmiennie funkcje w renesansie i baroku to rozdział, w którym Autor poddaje krytyce tezę, że barok był całkowitym zaprzeczeniem odrodzenia. Udawadnia, że motywy antyczne wyjątkowo często pojawiały się w baroku, a wiele odwołań do antyku w twórczości autorów XVII i XVIII wieku można uważać za miernik „barokowości”. Wystarczy przyjrzeć się takim choćby tekstom: *Theribolia – Rada zwierząt* (*Theribolia – Rada zvířat*, 1983) Dubraviusa z 1520 roku i *Dyskurs Lypirona* (*Discursus Lypirona*) Rosy z roku 1651.

Ciekawy wydaje się podrozdział *Transpozycja antycznych motywów w twórczości Fridericha Bridela*, w którym Pavera wskazuje na ogromne dzieło mało znanego twórcy czeskiego, poety i kaznodziei Bohumira Bilovskiego, który uprawiał wiele gatunków literackich, np. mistyczne kompozycje poetyckie, katechizm wierszowany, legendy wierszowane i prozatorskie, modlitwy, przekłady itd. Drugą postacią, skupiającą uwagę Autora jest Daniel Nitsch, którego homiletykę traktuje jako jedno z bardziej znaczących dzieł kaznodziejskich na Śląsku na przełomie XVII i XVIII wieku.

Kolejny rozdział pracy to próba zapoznania się z renesansową i barokową retoryką: na ile one się różniły, a na ile zbliżyły do siebie. Autor bardzo dokładnie analizuje pod tym kątem renesansowe i barokowe teksty kazań. Punktem wyjścia jest opis retoryki w ujęciu Jana Blahoslava (na podstawie dzieła *Vady kazatelů*) i Bohuslava Balbína (*Versimilia humaniorum disciplinarum – Nástin humanitních nauk*). Następnie przechodzi on do bardzo szczegółowej analizy tekstów homiletycznych B. H. J. Bilovskiego i D. Nitscha, skupiając uwagę na fragmencie historii biblijnej – weselu w Kanie Galilejskiej.

Następny rozdział o wdzięcznym tytule *Trzy drobnotki literackie* ujmuje problem „mamieryzmu literackiego” w twórczości Tobiáša Mouřenina z Litomyśla. Zawiera on także uwagi o epistolografii barokowej jezickich misjonarzy oraz wybór czeskiej prozy barokowej Miloša Sládka.

W rozdziale *Koncepcje periodyzacji czeskiej literatury czasów baroku* zostały przedstawione modele periodyzacji epoki „temna” m.in. w ujęciu Z. Vančury, V. Bitnara, Z. Kalisty. Autor omawianej pracy ponownie proponuje rewizję badań nad barokiem i jego opisu nie tylko jako kultury i literatury narodowej, czeskiej, ale także w odniesieniu do literatur słowiańskich i – szerzej – europejskich. Następnie, analizując tekst *Dobra ziemia, to ziemia czeska* (*Země dobrá, to jest země česká*, 1998), wskazuje na elementy barokowe i już odrodzeniowe dzieła (przy czym *odrodzenie narodowe – národní obrázení* – to epoka w literaturze czeskiej XIX wieku, dlatego też tytuł tego rozdziału to postawione pytanie: *Czeskie (przed)odrodzenie?*).

W ostatnim rozdziale swojej pracy Libor Pavera odwołuje się do romantyzmu. Analizuje twórczość wybitnego poety czeskiego tego okresu, Karla Hynka Máchy, wyodrębniając w niej elementy epok minionych, w szczególności zaś baroku. Dochodzi do wniosku, że barok jest obecny we wszystkich późniejszych epokach. Swoje stwierdzenie wspiera uwagami F. X. Šaldy zawartymi w pracy *O literárním baroku cizím i domácím* (1987), który również wykazał ciągłą żywotność baroku w literaturze czeskiej doby romantycznej, w czasach neoromantyzmu i surrealizmu.

Zaletą pracy jest także obszerna literatura przedmiotu oraz dodatek z ilustracjami i indeks imienny. Zwłaszcza aneks z ilustracjami daje możliwość wykorzystania omawianej pracy również w dydaktyce uniwersyteckiej.

Praca Libora Pavery przedstawia rzetelną analizę wybranych dzieł czeskich pisarzy czterech epok: renesansu, baroku, odrodzenia narodowego i romantyzmu. Autor jednoznacznie wykazuje ich wysoki walor artystyczny, dzięki czemu poddaje w wątpliwość niektóre dotychczasowe analizy literaturoznawców czeskich. Dokonuje rewizji wielu opinii na temat czeskiej literatury narodowej i regionalnej. To – oprócz rzeczowej analizy utworów literackich – trzeba uznać za największe osiągnięcie omawianej pracy.

Anna Zura

Jaroslav Bartošek, *Úvod do studia žurnalistiky. Studijní texty pro distanční studium*, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Olomouc 2001, s. 158.

Publikacja ma charakter skryptu i jest przeznaczona dla studentów dziennikarstwa studium zaocznego. Jest to drugie wydanie (poprawione i rozszerzone) publikacji o tej samej nazwie, która ukazała się w 1997 r. również nakładem wydawnictwa Uniwersytetu w Ołomuńcu (por. Bartošek 1997). Ze względu na szybki rozwój dziennikarstwa jest to cenne przedsięwzięcie, ponieważ zawiera aktualne informacje.

W stosunku do wydania pierwszego obserwujemy następujące zasadnicze zmiany:

- 1) po każdym rozdziale znajduje się bibliografia podstawowej literatury z danego tematu,
- 2) bibliografia została poszerzona o nowsze pozycje z dziedziny dziennikarstwa i publicystyki,
- 3) pozycje nowe są również omawiane w tekście,

- 4) z publikacji zostały wyłączone rozdziały: *Zpravodajství, Publicistika i žurnalistické titulky*, które stanowią odrębną całość wydaną pt. *Zpravodajství a publicistika. Studijní texty pro distanční studium* (Bartošek 2001),
- 5) Autor przyjął również nową zasadę wytyłuszczania w tekście odwołań do podstawowej literatury (np. „Hesla novinář a žurnalistika vykládá **Osvaldová, s. 51**”; „Proto některá masmédiá zásadně nepublikují informace bez uvedení jejich zdroje; **Mencher 339–341**”).

Omawiana publikacja składa się z 15 rozdziałów, w których Autor zajmuje się następującymi zagadnieniami:

- 1) wyjaśnia pojęcia *dziennikarstwo (žurnalistika)* i pojęcia pokrewne, np. *komunikacja masowa (masová komunikace)*, *odbiorca (veřejnost)* (s. 5–11);
- 2) podaje krótki rys historyczny dziennikarstwa od początków po stan współczesny (s. 12–25);
- 3) omawia typy dziennikarstwa i masmediów, np.: *dziennikarstwo autorytarne (autoritářská žurnalistika)*, *komercyjne (komerční)*, *liberalne (liberální)* itd. (s. 26–36);
- 4) opisuje parametry techniczne pozycji prasowych, np. *format (rozměr)*, *kolumnę (sloupec)*, *ilustracje (ilustrace)* (s. 37–42);
- 5) omawia rolę mediów elektronicznych (radia i telewizji) oraz multimediów (np. internet, CD-ROM, DVD) we współczesnym świecie (s. 43–49);
- 6) wyjaśniając problemy związane z zawodem dziennikarza, przytacza fragmenty dokumentów traktujących np. o definicji pojęcia *dziennikarz*, wymogach zawodowych wobec dziennikarza itp. (s. 50–60);
- 7) wymienia i charakteryzuje organizacje dziennikarskie: czeski Syndikát novinářů ČR, wiele międzynarodowych, np. International Federation of Journalists, Freedom Forum, International Communications Forum oraz organizacje związane z dziennikarstwem, np. Unie vydavatelů denního tisku, Asociace reklamních agentur itd. (s. 61–68);
- 8) dokonuje zwięzłego opisu gatunków dziennikarskich, np. *informacyjne (zpravodajské)*, *publicystyczne (publicistické)*, *rozrywkowe (žabavni)* oraz wspomina o specyficznych czynnikach, które mają wpływ na język informacji dziennikarskich (s. 69–77), np.:
  - a) tzw. presja zawodu (*tlak profese*) (brak tzw. komfortu psychicznego w tym zawodzie wynika m.in. z niezwykle ograniczonego czasu przeznaczonego na przygotowanie informacji),
  - b) sytuacja językowa (współczesne rozchwianie normy czeskiego języka literackiego oraz zjawisko internacjonalizacji powoduje, że „Často je slyšet názor, ať si každý píše či mluví, jak chce; podle toho, jak píše či mluví, bude ovšem profesně i společensky zařazen i autor i jeho noviny, časopis či stanice” (s. 75);

- 9) wśród źródeł informacji dziennikarskich wymienia m.in.: *źródła własne (vlastní), pośrednie (zprostředkované)*, np. *opinia publiczna (veřejné mínění), agencje informacyjne (zpravodajské agentury)* itp. (s. 78–83);
- 10) omawia funkcje i rodzaje reklamy ukazującej się w masmediach (s. 84–89);
- 11) zajmuje się dziennikarstwem rozrywkowym i wymienia trzy typy zabawy, jaką oferują masmedia: *zabawa na wysokim poziomie (ušlechtilá), nieszkodliwa (neškodná) i prymitywna (pokleslá)* (s. 90–99);
- 12) charakteryzuje grupy odbiorców tekstów (programów) dziennikarskich: *grupa elitarna (elitní), masowa (masová), wyspecjalizowana (specializovaná) i interaktywna (interaktivní)*; przytacza także statystykę poczytności czeskich dzienników (pierwsze miejsce zajmuje „Mladá fronta Dnes”) oraz zestawienie prestiżowych dzienników światowych za lata 1993 i 1996 (s. 100–108);
- 13) porusza zagadnienie podstaw prawnych i etycznych zawodu dziennikarza a jako egzemplifikację rozważań przytacza obszernie fragmenty prawa prasowego Republiki Czeskiej, *Etycznego Kodeksu Dziennikarza (Etický kodex novinářů)* opracowanego przez Syndikat novinářů České republiky oraz *Zasad emisji programů BBC* (s. 109–141);
- 14) omawia dwa aspekty dziennikarstwa jako na gałęzi przemysłu (s. 142–149):
  - a) masmedia jako źródło dochodów samo dla siebie (stacje komercyjne większość dochodów posiadają z emisji reklam i ogłoszeń, także swoich sponsorów),
  - b) masmedia jako źródło dochodów dla różnych agencji, które dla ich potrzeb prowadzą szereg badań socjologicznych, marketingowych itp.;
- 15) wyjaśnia specyfikę humoru dziennikarskiego (s. 149–154), który zawsze służy ku rozbawieniu, ale także daje poczucie spokoju („Poznáte, že všechny průšvihy, které vás potkají, už se staly, a že některé jsou daleko horší než ty vaše”).

Zaletą omawianej publikacji jest to, że Autor odwołuje się nie tylko do literatury czeskiej, ale także dostępnej literatury obcojęzycznej, głównie niemieckiej i angielskiej, przytaczając dla porównania np. definicje dziennikarstwa (por. rozdział *žurnalistika a příbuzné pojmy*; s. 5) lub fragmenty dokumentu Niemieckiego Związku Dziennikarzy (por. rozdział *Novináři a související profese*, s. 57–60). Szkoda jednak, że bibliografia, znajdująca się po każdym rozdziale zawiera tylko podstawowe pozycje, nie obejmuje natomiast tych – zdaniem Autora – mniej ważnych, do których odwołuje się w tekście.

Ze względu na przystępny język i zwięzłą formę skrypt może służyć nie tylko studentom zaocznego kierunku dziennikarskiego, do których jest adresowany, ale także osobom zainteresowanym tą dziedziną, pragnącym w szybki sposób zapoznać się z podstawowymi pojęciami i zagadnieniami dziennikarstwa.

Grażyna Balowska

Literatura

- Bartošek J., 1997, *žurnalistika. Úvod do studia*, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc.
- Bartošek J., 2001, *Zpravodajství a publicistika. Studijní texty pro distanční studium*, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Olomouc.